

redes uitgesproken
ter gelegenheid van
de opening van het
academisch jaar op
7 september 1993

door Minister-president drs. R.F.M. Lubbers en
Prof. dr. H.C. van der Plas, Rector Magnificus

Ontvangen

20 DEC. 1993

UB-CARDEX

**Rede ter gelegenheid van de opening van het
academisch jaar 1993/1994**

door Minister-president drs. R.F.M. Lubbers

**Voordracht bij het afscheid als Rector Magnificus van
de Landbouwniversiteit**

door prof.dr. H.C. van der Plas

**uitgesproken op 7 september 1993
te Wageningen**

REDE MINISTER-PRESIDENT
DRS. R.F.M. LUBBERS

Inleiding

Landbouw en tuinbouw moeten het hebben van doorgaande research en ontwikkeling. Dat betekent een verhoging van de effectiviteit. Wat heel interessant is als je de Nederlandse geschiedenis bestudeert is dat in het nadenken over hoe om te gaan met dit vraagstuk al een eeuw geleden de lijn getrokken werd van onderzoek, ontwikkeling en modernisering.

Ik roep dat in herinnering, omdat juist nu in de landbouwwereld forse en grote problemen zijn. Boeren en ook tuinders, hebben het zwaar en moeilijk. Dat komt natuurlijk door concurrentie van binnen en buiten Europa.

Opnieuw zie je vanuit de Europese schaal de scholendenkrichtingen terugkomen: de zaak afsluiten, liberaliseren, GATT-akkoord, Uruguay-ronde, nee, dat is de goede oplossing en dan iedere keer denken: er is ook nog een Nederlandse variant op het geheel. Dat is minutieus kijken hoe je de goede evenwichten kunt vinden in het marktgebeuren, maar je vooral inprenten dat de voortgang in het nieuwe onderzoek en de ontwikkeling zit en in het antwoorden vinden op de nieuwe uitdaging.

Milieudimensie

Nieuwe uitdagingen vormen de milieudoelstellingen, dat is in zekere zin altijd bekend geweest. In de land- en tuinbouwwereld gold het adagium: met de natuur en niet tegen de natuur, omdat het nooit kon gaan om uitputten, maar om het in cultuur brengen en houden. Het is wel zo dat de milieudimensie sterker is geworden. Nu is het zo ver dat we dat met elkaar onderschreven hebben - hulde daarvoor aan de land- en tuinbouwwereld en de organisaties daar, de boeren,

hun voorlieden, zij die wetenschappelijk bezig zijn. Er is geen twijfel meer over dat de lange mars begonnen is om dat op een goede manier onder de knie te krijgen. Dat is niet eenvoudig. Het vergt een omslag in handelen en denken na een periode waarbij de intensivering van een aantal min of meer kunstmatige middelen hebben geleid tot een overaccentuering van die vorm van produktiviteit. We moeten wegen vinden om de produktiviteit te behouden, maar met een schaarsere 'input' van milieuonvriendelijke stoffen. Het lijkt me belangrijk dat die inspanning ook ingevuld wordt vanuit Wageningen. Ik gebruik bij politieke, bestuurlijke vraagstukken nogal eens de zegswijze: we moeten de kunst verstaan een dialoog aan te gaan met de werkelijkheid. Wat bedoel ik daarmee? In heel veel vraagstukken, ook in deze, is het zo dat je er niet komt als je doelen niet met een zekere ambitie formuleert. Dat vergt idealisme en vooruit kijken: welke problemen komen eraan; wat moeten we onder de knie krijgen. Die vooruitziende blik en dat idealisme moeten in dialoog treden met de feiten van hier en nu. Dat zijn niet alleen de technische feiten, maar dat zijn ook onze gebruiken, gewoonten, onze manier van produceren, onze manier waarop we ons in organisaties tot elkaar verhouden. De werkelijkheid uit het oog verliezen helpt niet echt, want dan is er alleen het mooie theoretische beleid.

Rol Overheid

Het probleem zit precies op dat kruisvlak van de dialoog willen en durven aangaan met de werkelijkheid in dit vraagstuk. We komen het in tal van andere vraagstukken tegen. Het is een steeds terugkerend punt, omdat deels door onze eigen inspanningen de wereld verandert en andere

problemen zich aandienen en het deels ook zo is dat geheel buiten ons om objectieve feiten veranderen: toename van de bevolking en meer communicatie tussen landen. De dialoog met de werkelijkheid is erop gericht om zaken in beweging te krijgen. Het is een stap-voor-stap proces. Ik geloof dat het in ruimere zin in de samenleving aan de orde is. We zouden er goed aan doen dat niet alleen van onszelf te zien: een bepaald vraagstuk op een bepaald moment, maar als een veel algemener punt. Als ik in ruimere zin kijk naar het type beleid en politiek dat we met het kabinet proberen te bevorderen en waarvan ik de indruk heb dat dat geen eigenschap is van deze coalitie maar meer in het algemeen, dan valt mij op hoezeer de politiek zelf gehandicapt is geraakt in de loop van de tijd om in veel van die vraagstukken een goede rol te spelen. Ik wil u vanmiddag wijzen op het interessante fenomeen dat men in gesprekken kort na elkaar hoort: de overheid doet veel te veel, ze zouden wat minder moeten doen en dezelfde mensen zeggen een half uur later: waarom doet de overheid daar niets aan. Dat zien we op de nationale schaal en Europese schaal. We hebben altijd een zeker talent gehad om ons te beklagen over de overheid, dat is nu eenmaal een van de karakteristieken van de vrije burger, maar het is op het ogenblik opvallender geworden. Er zit kennelijk iets onder, namelijk dat we toe zijn aan een herdefinitie, een heroriëntatie over wat we dan precies willen: wat de overheid wel en niet moet doen en hoe hij het moet doen. Mijn voorlopige indruk is dat bij die constatering aangetekend mag worden dat er een gemeenschappelijke noemer is gaan groeien in een aantal jaren. Dat is de overtuiging dat de kwaliteit van het overheidswerk vaak tekort schiet en dat daarom de overheid, de politiek er goed aan doet een stapje terug

te maken in algemene zin. Ik heb daar vaak over gesproken aan de hand van het thema 'overbelaste democratie'. Overbelaste democratie vertaalde zich op tal van punten. Eerst op financiële punten: grote tekorten, hoge druk van belasting en premies of te snelle groei daarvan. Het vertaalde zich ook in het gevoel dat er teveel regelgeving was. Het vertaalde zich in het idee dat de wetten onzorgvuldig gemaakt werden. Veel daarvan was voor een deel ook waar. Er is een weg uitgestippeld om dat te verminderen met het oog op de kwaliteit van datgene dat je dan wel moet doen.

Decentralisatie subsidiariteit

Het is ondersteund door het uitgangspunt beslissingen en verantwoordelijkheidsbeleving zo dicht mogelijk bij de burger te brengen. Dat heeft geleid tot tal van consequenties. In deze regeerperiode is het element van de decentralisatie in het land, maar ook naar maatschappelijke groeperingen in een versnelling aan het komen. Je moet het goed vormgeven maar het principe is juist: dicht naar de burger toe. We hebben ook op weg zien gaan van het meer overtuigen dat de burger het toch op den duur vaak beter zelf aankan dan we ons wijs maakten. Het hele element van de subsidiëringen is geleidelijk teruggebracht. Op sommige terreinen redelijk succesvol. We zien ook wel aanwijzingen dat het niet altijd tot slechte resultaten hoeft te leiden. Soms overigens wel. Een mooi voorbeeld is de woningbouw waar geleidelijk aan de subsidies minder zijn geworden, maar er wordt daardoor geen huis minder gebouwd. Er is een geleidelijke verandering aan het komen in de perceptie van wat iemand zelf te doen heeft. Ik noemde u de abstracte voorbeelden van decentralisatie en bestuur,

je ziet het ook in de managementsfeer:

verzelfstandiging, privatisering op afstand. Men weet eigenlijk nog niet hoe hard het gaat. Ik denk dat als je de mensen om je heen vraagt: hoeveel denkt u dat de laatste tien jaar het aantal ambtenaren gegroeid is, daar verschillende schattingen uit komen, maar het zelden voorkomt dat er iemand is die zegt: dat is minder geworden. Toch is dat zo. Dat is nog niet helemaal doorgedrongen, maar het gaat snel.

Decentralisatie is overigens niet alleen een kwestie van minder mensen daar, want dan kom je ze elders weer tegen, de gemeenten en provincies zijn zelf ook bezig om dat zoveel mogelijk neer te leggen in de samenleving. Ik vind dat een uitstekende ontwikkeling. Het heeft ook het voordeel dat je vervolgens je krachten beter kunt richten op nieuwe taken. Kan het zijn ook weer samen met de samenleving en ook weer zoveel mogelijk puttend uit eigen verantwoordelijkheid.

Criminaliteit

Ik noemde het milieuvraagstuk. Een ander belangrijk vraagstuk waar we mee worstelen is de criminaliteitsproblematiek.

Dat begint met een duidelijke overheidstaak. De zwaarmacht noemen we dat, voorbehouden aan de overheid. Daar komt niets van terecht als dat niet in een goede samenspraak met de samenleving gebeurt. We zijn naar een omslag in denken en handelen aan het groeien. Ik zal al die punten niet opsommen, maar het is eigenlijk frappant hoe snel het nu gaat met nieuwe systemen, die toegepast worden. Simpele dingen als bestraffing, preventie, betere organisatie. We zijn begonnen met veel voorkomende vormen van criminaliteit en nu dat begint te pakken komt er

natuurlijk veel aandacht voor de zwaardere criminaliteit, wat we hard nodig hebben bij de open grenzen in Europa. Je ziet dat parlementen in gaan stemmen met wetswijzigingen die dat mogelijk maken. Dat is ook hard nodig. Ook daar zie je een beweging die toekomstgericht is, die veranderingen aangaat, die democratisch moet gebeuren, in goede samenspraak en dialoog. Daar ligt ook een van de voornaamste rollen van de politiek. Je hoeft niet zo knap te zijn om de beste systemen te bedenken, want daar zijn velen buiten de politiek veel beter in. Maar de opdracht te nemen, om als het wat lastig is uit te leggen waarom dat noodzakelijk is en daarover steeds weer in gesprek te gaan.

Veranderingsproces

Ik heb een paar punten genoemd waar we in verandering zijn. Ik wil hier benadrukken hoe snel dat gaat. Ik heb zelf de indruk dat er de laatste 3, 4 jaar meer gebeurt dan de voorgaande 7, 8 jaar. Het is net als melk waar je een vlammetje onder zet, het wordt warm en dan gaat het koken. Neem het voorbeeld van het vandaag uitgekomen rapport van de parlementaire enquêtecommissie over de sociale zekerheid. Ik heb het gisteravond met rode oortjes gelezen, daar zijn dingen in te lezen die ik 3 jaar geleden niet durfde te zeggen. Nu staat het er: een kamercommissie die het unaniem eens is. Dat is een grote verandering. Dat is op veel terreinen op het ogenblik aan de gang. Ik verheug me op de situatie waarin men in het onderwijs zegt: we kunnen ons werk weer zelf gaan doen, er is een circulairestop uit Den Haag gekomen. Ik verzeker u dat dat er aan zit te komen. Op al die terreinen zie je dat het nu snel gaat. Structurele verbeteringen zijn ook hard nodig, want we waren een

beetje in achterstand geraakt, de zaak was wat vastgeroest. Ik doelde daar indertijd op toen ik het had over de agenda voor de toekomst. Met veel vraagstukken zijn we nog wat primitief en onhandig. Ik noem een andere actueel voorbeeld: degenen die van het buitenland naar ons toekomen, de asielzoekers, willen we allemaal een zorgvuldige behandeling geven. De vraag is of we ze toe kunnen laten ja of nee en wat er vervolgens moet gebeuren. Laten we eerlijk zijn: in onze samenleving zijn we daar nog niet op ingesteld. Er is nu een nieuwe vreemdelingenwet die vandaag besproken wordt, we proberen het wat te ordenen. Dat is hard nodig, omdat het niet echt sociaal was dat het zo lang duurde voordat iemand, die naar dit land kwam als vluchteling, als vervolgte, ging horen of hij wel of niet kon blijven. Dat kun je niet sociaal noemen dat het zo lang moet duren. Het vervolg daarop, als men hier kan blijven, wat dan? Integratie in onze samenleving, kansen bieden, hoe staat het met onze tolerantie en respect? In algemene theorie is dat prima in orde, maar in de praktijk van het met elkaar werken aan een samenleving die de talenten benut, ook van degenen die van elders komen, is het nog vrij primitief. Daar hebben we nog heel veel te doen. Ik loop die thema's met u langs in een heel klein bestek. Ik tip de puntjes aan. Het zou plezierig zijn om ze uit te kunnen werken, dat kan natuurlijk niet. Wat ik wel als verbindende lijn voor het denken mee geef is dat het iedere keer weer gaat om die spanning aan te willen gaan van ideaal en werkelijkheid, de dialoog met de werkelijkheid. Het is ontzettend belangrijk dat te doen vanuit het concept van communicatie en ten derde dat het belangrijk is om de vraagstukken en de inspanningen zo dicht mogelijk te beoordelen vanuit

de voet van de samenleving.

Internationale samenwerking

Ik heb zelf een grote voorliefde voor wat we internationaal samen kunnen doen en moeten doen in Europa en met andere continenten. Ik ben al lang geleden tot de conclusie gekomen dat het toch alleen geloofwaardig kan zijn en werkelijk houdbaar is, duurzaam is, als je eigen zaak op een goede manier functioneert, waarbij je eigen kracht hebt en waarbij je iets over hebt. Als je iets over hebt, een klein beetje extra adem, een beetje extra mogelijkheden, dan kun je ook beter anderen tegemoet treden, want dan zit je niet in de verkramping van: nu gaat het om mijn club, om mijzelf, om mijn land, soms eigen volk eerst, maar dan is er de ruimte om te zeggen: ik heb de zaak behoorlijk op orde, maar er zijn vraagstukken die letterlijk grensoverschrijdend zijn, die moet ik met anderen samen aanpakken en dat moeten we dan ook zeker doen. Tenslotte: helpen al die inspanningen eigenlijk wel? Natuurlijk wel, ik heb voorbeelden gegeven. Er is absoluut geen reden tot cynisme en pessimisme. Als er cynisme en pessimisme is, zou dat niet moeten gaan over de mogelijkheid problemen op te lossen, maar over de verleiding soms navelstaarderig te worden, je weer naar binnen te keren, alleen naar je eigen groep te kijken en niet die communicatie aan te willen gaan.

Groene revolutie

Een laatste voorbeeld uit uw eigen sector. Ik zat hier destijds voor de gezelligheid met m'n vrienden in Wageningen, als student uit Rotterdam. Dat was nog ver voor de groene revolutie. Toen was de zeer idealistische opvatting: die is nodig! Maar hij kwam er

wel en is nu al weer een beetje vergeten. Het is ook vanzelfsprekend. Neem Azië, de verhalen die ik lees over dat het een bedreiging voor ons aan het worden is omdat de produktiviteit daar zo hard stijgt en de welvaart aan het groeien is. Ik vind dat een verkeerde benadering, laten we blij zijn dat zij daar in staat zijn om dat op een goede manier te doen en laten wij op onze manier de uitdaging weer aanpakken. Studenten vandaag hebben het moeilijker dan 30 jaar geleden, maar hier middenin de landbouwwereld staande weet ik één ding zeker: de landbouw heeft het altijd moeilijk. Ze hadden het 100 jaar geleden, toen hier de zaken goed startten, van hogeschool tot universiteit en we hebben het door de tijden heen gezien: nieuwe, vrijwel onoplosbare uitdagingen en iedere keer leek het toch weer mogelijk. Ik denk dat die sector die heeft bewezen door zoveel jaren de meeste succesvolle te zijn in Nederland, dat die in ieder geval het kopje niet moet laten hangen en daar, met aan de kop deze universiteit. weer stevig tegenaan moet gaan.
(Letterlijke tekst, ongecorrigeerd, EW)

OP WEG NAAR EEN EUROPESE LANDBOUW- UNIVERSITEIT

door prof.dr H.C. van der Plas

Mijnheer de Minister President, Dames en Heren,

Wanneer men vanuit de verschillende invalswegen Wageningen binnenrijdt, wordt men dit jaar geconfronteerd met een groot wit bord met het opschrift:

1918-1993

Landbouwniversiteit

75 jaar

Het natuurlijk milieu voor wetenschap

Dit opschrift, pretentieus, uitdagend, markeert gevoel van eigenwaarde. We verbeelden ons wat! Inderdaad, wij zijn van mening dat het natuurlijk, ja zelfs vanzelfsprekend is, dat de Landbouwniversiteit staat voor de beoefening op hoog niveau van landbouw- en milieuwetenschappen en dat zij tezamen met de instituten van landbouwkundig onderzoek een uitstekende broedplaats vormt voor de ontwikkeling van vernieuwende ideeën en strategische impulsen in onze landbouw. In deze mening staan wij niet alleen. De Minister van LNV, de heer P. Bukman, heeft in zijn inleiding bij de opening van de viering van het 75-jarig bestaan van de LUW op 8 maart 1993 reeds gezegd: "Onderwijs en fundamenteel onderzoek zijn de primaire taken van een universiteit; de LUW neemt daarom in ons landbouwkennissysteem een spilfunctie in".

Spilfunctie

Gedurende haar 75-jarig bestaan heeft de LUW (LHW) getracht deze spilfunctie zo goed mogelijk te vervullen. Door haar onderwijsprogramma en strategisch fundamenteel onderzoek heeft de LUW

aanzienlijk bijgedragen om in het na-oorlogse Nederland voldoende, hoog kwalitatief voedsel te produceren tegen een betaalbare prijs en de export van landbouwprodukten te bevorderen. Door een spectaculaire groei van de landbouw in al haar facetten heeft Nederland het gebracht tot tweede exporteur van landbouwprodukten in de wereld, voor een klein land van ongeveer 15 miljoen inwoners geen geringe prestatie. Toch, "de landbouw heeft de gele kaart gekregen", zo sprak prof. Zadoks tijdens zijn diërede op 9 maart 1993. De aanleiding tot die uitspraak is duidelijk. De voortdurende aandacht in de achter ons liggende jaren voor produktiviteitsverhoging en daarmee gepaard gaande intensivering van de landbouw heeft geleid tot aantasting van natuur en milieu. De nadruk moet verlegd worden naar een milieuvriendelijker landbouw; we moeten groeien naar een meer omvattend concept van een concurrerende en niettemin veilige en duurzame landbouw met een verlaging van de nutriënten-input en van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, met aandacht voor gezondheidsaspecten van voeding en voedsel, voor het welzijn van de dieren, voor landschappelijke aspecten, voor ethische vraagstukken, voor schonere lucht en water, etc. Met deze vernieuwende aanpak dient de LUW zich in haar onderwijs- en onderzoekprogramma te profileren, dient zij haar spilfunctie opnieuw vorm te geven. Dit betekent dat behalve op de meer traditionele aandachtsgebieden de LUW zich grotere inspanning zal moeten getroosten zowel op fundamenteel onderzoek van een laag aggregatieniveau (cel, molecuul) alsook van een hoog aggregatieniveau (geïntegreerde systemen voor produktie, milieu, ecologie). Deze nieuwe uitdaging vindt men in het strategisch plan "Richting 2000" als volgt verwoord:

"De Landbouwniversiteit stelt zich tot taak de wetenschappelijke kennis te verwerven en te verspreiden die de samenleving nodig heeft om op duurzame wijze te voorzien in haar behoefte aan gezond voedsel en een goed milieu voor mens, plant en dier". In deze formulering, dit "mission statement", zijn het de trefwoorden wetenschappelijke kennis, samenleving, duurzaamheid en milieu, die als leidraad moeten dienen voor de verdere ontwikkeling van de LUW.

Men kan zich de vraag stellen of de LUW deze actuele uitdaging aan kan. Zijn wij als LUW in staat deze vernieuwingen te realiseren, zijn wij in staat keuzes te maken, durven wij ons onderwijs- en onderzoeksprogramma ter discussie te stellen, teneinde op de toekomstige vragen van onze samenleving, niet alleen nationaal, maar ook mondiaal, een beter antwoord te kunnen geven? Het proces van keuzes maken, profileren en vernieuwen is een uitdaging voor ons gehele universitaire bestel en zeker ook voor de Landbouwniversiteit.

Profileren

Terugblikkend naar de afgelopen jaren kan ik in dit proces van keuzes maken, profileren en vernieuwen, ontwikkelingen signaleren die mij positief stemmen. De recente benoemingen van hoogleraren op het terrein van de ecologische landbouw en dat van duurzame dierlijke produktie, de oprichting van een centrum voor milieu- en klimaatstudies zijn voorbeelden hoe aan het thema duurzaamheid en schone landbouw invulling wordt gegeven. Ik moet echter constateren dat de totstandkoming van deze zaken veel langer duurt dan gewenst is: de procedures

zijn vaak te lang, de proceslijnen te ingewikkeld, waardoor slagkracht en creativiteit van de instelling worden verminderd. Ik wil hier echter meteen afrekenen met de gedachte dat de beheers- en bestuursstructuur, ons door de wet opgelegd, de oorzaak is van deze wat stroperige besluitvorming. Ik citeer hier, met instemming, de heer van Duinen, vice-voorzitter van de Raad van Bestuur van Fokker, die op de jaarlijkse Rectorenbijeenkomst te Delft op 14 mei 1993 van mening was: "Hoe groot ook het belang is van structuur in de organisatie, het zijn in feite de processen die de kwaliteit van het produkt bepalen. En die processen zijn als aangrijpingspunt voor veranderingen veel effectiever dan structuren. En hoewel structuurverandering soms nodig is om vastgeroeste organisaties weer te vitaliseren lijkt mij de poging om de Wet Universitaire Bestuurshervorming opnieuw ter discussie te stellen, gedoemd te leiden tot oeverloze palavers en eindeloze discussies die alle energie voor verandering jaren zullen opzuigen. Niet verstandig en mogelijk vruchteloos".

Hoe zou het onderwijs en onderzoek zich moeten profileren om aan onze opdracht inhoud te geven? Wat is er reeds in ontwikkeling, dat goede aanzetten geeft tot deze profilering?

Allereerst zou ik een paar algemene opmerkingen willen maken over de taakstellingen van universitair onderwijs. In een recente nota van het Rectoren College getiteld "Idealen van een universitaire vorming", een nota mede opgesteld om duidelijkheid te verschaffen over de doelstellingen en kenmerken van het wetenschappelijke onderwijs en hoe dit te onderscheiden van het hoger beroepsonderwijs, wordt de academische vorming omschreven als onderwijs,

waarin flexibiliteit, probleemgevoeligheid, risicobereidheid, ontvankelijkheid, behoefte aan autonomie, complexiteit, nieuwe ervaringen en zelfdiscipline centraal staan. Dit betekent met andere woorden dat de student leert logisch en methodisch op abstract niveau problemen en ontwikkelingen te signaleren en te analyseren en vanuit de analyse tot oplossingen voor gesignaleerde problemen te komen. Naast disciplinaire kennis dient de student globaal kennis van algemene disciplines te krijgen. En gezien de complexiteit van de samenleving en gelet op de positie die de academicus inneemt is het van toenemend belang dat de universitair geschoolde zich bewust is van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid. De universitaire instelling dient niet met de rug naar de maatschappij te staan. Niet bang te zijn voor veelvormigheid van belangstelling, niet bang voor het stellen van kwaliteitseisen. Zij moet de studenten uitdagen gebruik te maken van cognitieve, culturele en sociale mogelijkheden. Zij moet zich verzekerd weten van een wetenschappelijke staf die plezier heeft in het omgaan met jonge mensen, die grote interesse heeft in het geven van onderwijs en die gefascineerd wordt door onderzoek (Otterspeer, symposium Rectoren College, Delft, 1993). Zij moet de instelling zijn die door studenten en wetenschappelijke staf gezien wordt niet alleen als een plaats om carrière te maken maar ook en vooral als een plaats waar onafhankelijke meningsvorming en scheppend denkwerk mogelijk zijn. Dat is de onmisbare maatschappelijke functie van de universiteit. Zij dient een organisatie te zijn die voortdurend in beweging is en die zich oriënteert op fundamentele veranderingen in de maatschappij zonder tot lippendienst aan modieuze tendensen te vervallen.

De universiteit als dienaar van de wetenschap dient een parel te zijn in de samenleving. Het misverstand moet niet bestaan dat de taak van de universiteit - en dus ook van de LUW - zich uitsluitend zou moeten beperken tot het opleiden van wetenschappelijke onderzoekers. Naast de opleiding tot onderzoeker wordt ook in vele studierichtingen de mogelijkheid geboden om een beroeps-georiënteerde opleiding van universitair niveau te volgen. Aan deze academisch gevormde beroepsbeoefenaren bestaat in het algemeen grote behoefte. Ter illustratie moge dienen dat in het geval van de LUW ongeveer 40% van de afgestudeerden in het onderzoek terechtkomt, hetgeen betekent dat het merendeel (ong. 60%) een beroep gaat uitoefenen in een vakgebied dat door de opleiding wordt bestreken of er raakvlakken mee heeft.

Samenwerking

Het is wellicht onnodig op te merken dat in de beroepspraktijk ook de afgestudeerden van het hoger agrarisch onderwijs (HAO) op een uitstekende wijze hun plaats vinden. In de beroepspraktijk is er zowel een duidelijke behoefte aan afgestudeerden van de LUW als aan afgestudeerden van het HAO. Gelet op de verschillen tussen de opleidingen en de maatschappelijke behoefte is er alle reden beide onderwijstypen naast elkaar te laten voortbestaan. Dit moet echter niet verhinderen dat verdergaande samenwerking en aansluitmogelijkheden tussen het HAO en de LUW, leidend tot een geïntegreerd stelsel van BSc-, MSc- en PhD-graden in ons hoger agrarisch onderwijs, alle aandacht krijgen. Een commissie, onder leiding van prof. Bouma, is belast met het uitwerken van een dergelijk geïntegreerd stelsel. Deze integratie dient zich echter niet te

beperken tot het Nederlandse stelsel van hoger landbouwonderwijs, maar zal tevens het stelsel van onze internationale opleidingen moeten omvatten. Gedurende de laatste vijf jaren hebben deze opleidingen een grote vlucht genomen. Op dit ogenblik participeren meer dan tweehonderd cursisten in de Masters-opleidingen met een zeventien-maands programma en worden ongeveer 150 buitenlandse studenten door docenten van de LUW begeleid in hun PhD-programma.

De sterk door het HAO bepleite opleiding van een Professional Master juich ik van harte toe. Het programma dient gezamenlijk door LUW en HAO te worden opgesteld. De daaruit voortvloeiende taakverdeling en samenwerking moet leiden tot een Masters-opleiding die beantwoordt aan de doelstelling van een universitaire opleiding, dat wil zeggen dat zij gericht moet zijn op academische vorming, het ontwikkelen van een hoog niveau van kennis en vaardigheden.

Universitaire opleidingen, die niet of in mindere mate voldoen aan de eisen, die aan een wetenschappelijke opleiding mogen worden gesteld, zullen in wetenschappelijke richting moeten worden omgebogen, dan wel indien blijkt dat dat niet mogelijk of gewenst is, te worden beëindigd. Recent is de rapportage van de internationale onderwijsvisitatie Landbouwwetenschappen uitgebracht. Een uitstekend rapport niet alleen omdat daaruit eens te meer blijkt dat de kwaliteit van onze afgestudeerden hoog geacht wordt, maar ook omdat in dit rapport een aantal kritische opmerkingen - mijns inziens terecht - worden gemaakt over de manier waarop aan de LUW gestalte wordt gegeven aan het onderwijs. Veel van de kritiek die de visitatiecommissie naar voren heeft gebracht, is

niet nieuw, maar wordt al jaren van verschillende kanten ook intern vernomen. De reden waarom deze situaties toch niet veranderd zijn, is er mijns inziens in gelegen dat deze bezwaren wel worden onderkend, maar worden aanvaard omdat ze het gevolg zijn van uitgangspunten van het LUW-onderwijs waarvoor we bewust hebben gekozen. We zullen ons nu echter indringend moeten afvragen of we op deze wijze voort kunnen gaan en hoe lang we met ons huidige onderwijssysteem de hoog geroemde kwaliteit van onze afgestudeerden nog kunnen waarborgen. Het feit dat veel van de door de visitatiecommissie geschetste kritiekpunten samenhangen met ons onderwijssysteem als zodanig, houdt in dat deze niet kunnen worden opgelost door hier en daar wat in de marge te veranderen. Slechts door bepaalde uitgangspunten op de helling te zetten kunnen de noodzakelijke verbeteringen worden bereikt. Dit betekent dat we voor een fundamentele herbezinning staan, die alleen met succes kan worden voltooid, indien alle bij het onderwijs betrokkenen niet alleen de noodzaak erkennen van het aanbrengen van bepaalde veranderingen, maar daar ook van harte aan willen meewerken.

Na deze opmerkingen over het onderwijs dient zich de vraag aan hoe het onderzoek zich in de komende jaren moet profileren. Het is duidelijk dat de wetenschappelijke vraagstukken, die zich voordoen op het terrein van landbouw en milieu vooral een multi/interdisciplinaire aanpak noodzakelijk maken. Dit betekent dat aan de LUW de huidige unieke combinatie van fundamentele en toepassingsgerichte wetenschapsgebieden dient te worden gehandhaafd met als belangrijke trend een verdergaande bundeling van onderzoek, leidend tot een verdere profilering. De

ontwikkeling van een stelsel van onderzoekscholen, die in de afgelopen jaren bij de LUW in gang is gezet, past goed in deze doelstelling.

Onderzoeksinstituten

De onderzoeksinstituten richten zich vooral op het verwerven van fundamenteel/strategische kennis en minder op toepassingsgericht onderzoek. De grote belangstelling die van allerlei kanten, nationaal en internationaal, bestaat om met de vakgroepen in de LUW research-contracten in de derde geldstroom af te sluiten - in 1992 tachtig miljoen gulden bij een eerste-geldstroomfinanciering voor onderzoek van ongeveer dezelfde omvang - is voor mij een bewijs dat het fundamenteel/ strategisch onderzoek aan de LUW in een sterke positie verkeert. Dit zal zo moeten blijven. Fundamenteel/strategisch onderzoek vormt immers de basis voor vernieuwingen, ook in de landbouwkundige sector.

De ontwikkeling van speerpuntprogramma's heeft bij de LUW gedurende de laatste twee jaar veel aandacht gehad. In de faculteit hebben zich in overleg met overheid en het bedrijfsleven instituten ontwikkeld, die kwalitatief het beste onderzoek bundelen op die terreinen van onderzoek, die relevant zijn voor het taakveld landbouw en milieu. Ik noem u de instituten:

- . experimentele plantenwetenschappen,
- . productie-ecologie,
- . milieuchemie- en toxicologie,
- . milieu- en klimaatstudies,
- . voeding, levensmiddelen-, agro(bio)technologie en gezondheid en het
- . Wageningen instituut voor dierwetenschappen.

In een overlegstadium bevinden zich nog instituten die

gericht zijn op

- . fundamentele oecologie,
- . ketenbeheer en economie van landbouw en milieu.

Het belangrijke terrein van de landinrichtingswetenschappen komt nog onvoldoende uit de verf, maar te verwachten valt dat ook hier initiatieven tot bundeling worden ontplooid. In verschillende van deze instituten participeren ook andere universiteiten alsook DLO-instituten. In deze interuniversitaire instituten richt de bundeling zich niet uitsluitend op expertise binnen de LUW, maar ook op expertise die elders aanwezig is en die voor de ontwikkeling van het landbouwkennissysteem van grote betekenis is.

Naast deze "eigen" onderzoeksinstituten vindt ook participatie plaats in onderzoeksinstituten elders. Als enkele voorbeelden noem ik de vakgroep humane epidemiologie en gezondheidsleer die participeert in de onderzoeksschool gezondheidswetenschappen waarvan de penvoerder de Erasmus-Universiteit is, de vakgroep rurale ontwikkelingssociologie die participeert in een onderzoeksinstituut met als penvoerder de Universiteit van Utrecht en de vakgroep agrarische geschiedenis die deelneemt aan het Posthumus Instituut met de Erasmus-Universiteit als penvoerder. In al deze onderzoeksinstituten zal naast onderzoek ook een belangrijk deel van de onderzoekersopleiding verzorgd worden. Er dient echter wel voor gewaakt te worden dat de onderzoekers die bij deze hoogwaardige instituten werkzaam zijn ook voor het "initiële" onderwijs in de eerste fase beschikbaar blijven. Op deze wijze wordt de eerste-fase-student direct met het goede tot excellente onderzoek in aanraking gebracht, waardoor

het universitaire ideaal van eenheid van onderwijs en onderzoek behouden blijft. Ik citeer hier, met instemming, de Amerikaanse socioloog Edward Hoods, die over de Amerikaanse universiteit (toch geen instelling van versteend conservatisme) sprak: "The ideal of formation of the mind and character by research must also apply to teaching. It should be emphasized that the university is not the same as a vocational school or a polytechnical college". Door de eenheid van onderwijs en onderzoek wordt de doelstelling van ons universitaire onderwijs, de academische vorming, optimaal gerealiseerd.

Internationale netwerken, strategische allianties

Men kan zich de vraag stellen of door deze voortgaande profilering van ons onderzoek de universiteit voldoende geëquipeerd is om de doelstellingen van onze opleiding en ook die van het nationale landbouwbeleid te realiseren. Ik stel deze vraag met name in het licht van de toenemende europeanisering van het onderzoek. De behoefte aan een toenemende bundeling van het onderzoek heeft m.i. ook consequenties voor ons onderwijs en onderzoek. Ik ben van mening dat door de profilering van ons toponderzoek in onderzoeksinstituten de LUW zich een uitstekende positie heeft verworven om "Europees te gaan". In verband met deze europeanisering zou ik aan de volgende drie punten aandacht willen besteden:

- a. de dynamiek van de internationale samenwerking
- b. de door Nederland en de LUW te vervullen voorwaarden om in deze samenwerking succesvol te zijn en
- c. de groeiende betekenis van de factor kennis.

In de dynamiek van de internationale samenwerking

zou ik drie fasen willen onderscheiden. Een eerste fase is die waarin het collegiaal contact ontstaat tussen wetenschappers, gericht op uitwisseling van kennis en informatie. In de vele buitenlandse contacten die de LUW gedurende vele jaren heeft opgebouwd, zich uitend in een voortdurende instroom van studenten en onderzoekers naar Wageningen en uitstroom van onze studenten en onderzoekers naar plaatsen elders in de wereld, heeft de Landbouwniversiteit zich goed geprofileerd en een uitstekende internationale naam verworven. Een tweede fase in deze internationale samenwerking wordt gevormd door partiële samenwerking in het kader van netwerken en internationale programma's (o.a. EG), die de laatste decennia tot ontwikkeling zijn gekomen. Ook daar kan in belangrijke domeinen van onderzoek de LUW bogen op een gezonde ontwikkeling.

Europese Landbouwniversiteit

In een derde fase staan centraal strategische allianties van onderwijs- en onderzoekorganisaties van verschillende landen. De strategische allianties en de daarbij behorende overeenkomsten van samenwerking worden gevormd op basis van wederzijdse sterktes en op optimale bediening van de onderzoek- en onderwijsvraag. We staan aan de vooravond van de intrede van deze fase. De vorming van een Europese Landbouwniversiteit past in deze derde fase. Het is verheugend te constateren dat in de recent door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij aan de Tweede Kamer uitgebrachte nota "Kennis-beleid", ook voor de vorming van een Europese Landbouwniversiteit wordt gepleit.

De voorwaarde waaraan de LUW en meer in het

algemeen het Kenniscentrum Wageningen dient te voldoen om succesvol te opereren in deze derde fase van internationale samenwerking, is allereerst dat zij een sterke uitgangspositie dient te bezitten om een aantrekkelijke partner te worden. Naar mijn mening zijn daarbij met name twee punten in het bijzonder van belang. In de eerste plaats profilering van de eigen universiteit met strenge selectie op kwaliteit. De door mij reeds geschetste instituutsvorming voor het hoogwaardige onderzoek biedt een uitstekende mogelijkheid om onze speerpuntprogramma's in verschillende Europese netwerken te bundelen, waarmede ook de internationale inbreng van toponderzoekers van elders in Europa verzekerd wordt. De vitaliserende werking die van deze gerichte uitbouw van netwerken uitgaat acht ik van grote betekenis voor een versterking van onze onderzoeks- en kennisinfrastructuur. Het is voor mij een gegeven dat de toekomst van de LUW meer bepaald zal worden door de wijze waarop zij zich in Europees verband kan profileren dan door haar positie in de nationale context. Ook ons AIO-onderwijs, het laatste deel van onze ingenieurs-opleidingen en de Masters-opleidingen moeten in deze Europese landbouw-netwerken hun plaats vinden. Zij vormen daarmee een uitstekend vervlechtend netwerk voor zowel onderwijs als onderzoek! Op deze wijze zal de LUW zich in een spilfunctie verwerven in het tot stand brengen van een Europese Landbouwuniversiteit, ja, zij zal zelf de European Wageningen Agricultural University zijn. In de tweede plaats is een bundeling nodig van Nederlandse landbouwkundige wetenschappelijke expertise. Hiermede kan Nederland een interessante partij worden in de internationale kennismarkt en kan ons land zijn uitstekende uitgangspositie verstevigen

bij het aangaan van strategische allianties. Het gaat hierbij allereerst om een daadwerkelijke samenwerking tussen LUW en DLO, met als uitdaging een gezamenlijk Kenniscentrum voor Landbouw en Milieu te worden. Voorts is nodig een nauwe samenwerking van Wageningse landbouw- en milieukennis met elders in Nederland voor landbouw en milieu beschikbare relevante kennis. Dit impliceert veranderingen in de wijze waarop LUW en DLO met elkaar omgaan, veranderingen in de wijze van beleidsvorming en veranderingen in structuur. Het impliceert ook taakverdeling en samenwerking zowel met andere universiteiten als met het bedrijfsleven en met instituten als TNO, RIVM en ECN. Er is in de Europese Gemeenschap grote belangstelling voor bundeling in netwerksystemen. De decentralisatie die de EG voorstaat, moet vooral in het beheer van netwerksystemen tot uiting komen. Een netwerksysteem waarin excellerende Europese onderzoeksgroepen participeren kan bij goed functioneren hoogwaardige kennis ontwikkelen en vooruitstrevende plannen en beleid in bepaalde grote onderzoeksterreinen definiëren en bij de Europese Commissie deponeren voor financiële ondersteuning. Indien ook het Europese landbouwbedrijfsleven hierin actief meedenkt dan heeft dit beleid voor de Europese ontwikkeling in landbouw en milieu grote betekenis. Het verwerven en bezitten van hoogwaardige kennis is essentieel voor het functioneren van onze maatschappij. Ook voor de Nederlandse landbouw is het van grote betekenis tot de internationale kennisinfrastructuur toegang te hebben. De European Wageningen Agricultural University kan daarvoor het belangrijkste instrument worden. Ik realiseer me echter wel dat het ontwikkelen van een

Europese landbouwuniversiteit als trekker voor de ontwikkeling van een Europees Kenniscentrum Wageningen grote inspanning vraagt en slechts geleidelijk kan plaatsvinden.

Over de groeïende betekenis van de factor kennis wil ik kort zijn. Van vele kanten, met name van de kant van het bedrijfsleven, wordt erop gewezen dat kennis de grondstof is voor welvaart en welzijn voor Nederland. Investeren in kennis is de uitdaging van de 21ste eeuw. De recente nota van het Ministerie van Economische Zaken, getiteld "Concurreren in kennis" onderstreept dit. In de nota wordt erkend dat Nederland bezig is een structurele achterstand op te lopen. Dit geldt ook voor onze landbouw en daarmee voor de Landbouwuniversiteit. Ik verwacht dat de EZ-nota een keerpunt markeert en dat in de komende kabinetsperiode(n) meer middelen ter versterking van de technologische en landbouwkennissector worden ingezet.

Ik hoop dat mijn rede U heeft overtuigd dat de Landbouwuniversiteit uitstekend is gepositioneerd om aan deze gewenste versterking van de landbouwkennissector een wezenlijke bijdrage te geven.

Mijn afscheidswens luidt dan ook dat de Landbouwuniversiteit bij haar honderdjarig bestaan zal kunnen bewijzen dat zij deze uitdaging met succes is aangegaan.

Gaarne wil ik nu overgaan tot de overdracht van het rectoraat. Het was voor mij en de andere leden van het college van bestuur een bijzonder genoegen te vernemen dat het college van decanen, belast met de selectie van een kandidaat, haar keuze had laten vallen op prof.dr. C. Karssen. Prof. Karssen is binnen en

buiten de LUW geen onbekende. Met name zou ik binnen de LUW willen noemen zijn voorzitterschap van de herprogrammeringscommissie in 1980, het vertegenwoordigen van de Centrale Middelbare en hogere functionarissen in het bestuurlijke overleg tussen het CvB en de vertegenwoordigers van de vakbonden en het voorzitterschap van de Vaste Commissie voor de Wetenschapsbeoefening. Buiten de LUW mag ik vermelden zijn voorzitterschap van de Stichting voor het Biologisch Onderzoek in Nederland, het BION. Deze functies heeft hij met grote inzet en verantwoordelijkheid vervuld. Daarom mogen wij ons gelukkig prijzen dat hij bereid is gevonden om voor de komende vier jaren het rectoraat te gaan vervullen. Ik wil hem persoonlijk alle goeds toewensen en spreek de hoop uit dat mede onder zijn leiding de LUW in de komende jaren een bloeiende periode mag beleven.